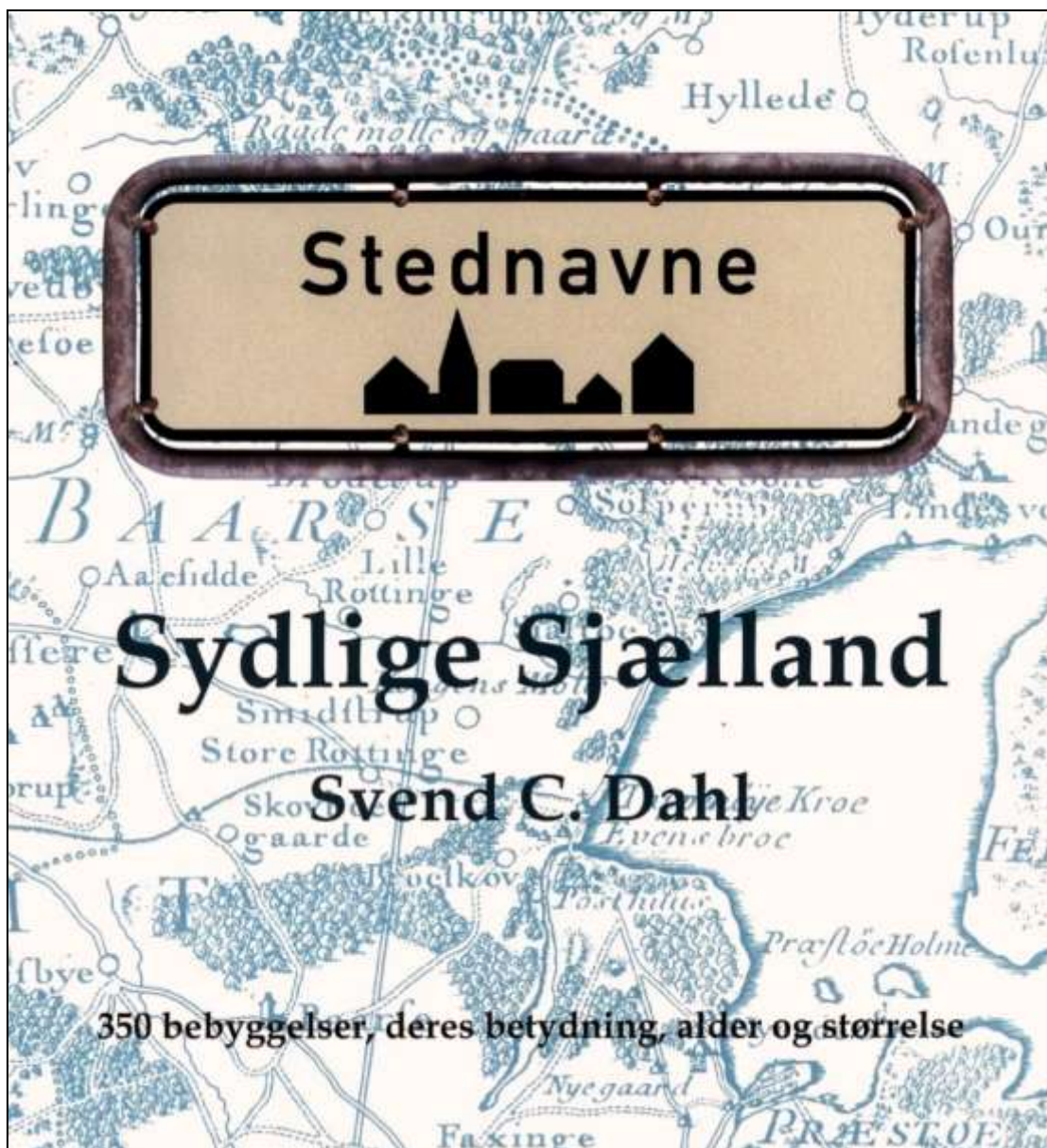

Bilag med eksempler fra bogen

Stednavne i det Sydlige Sjælland

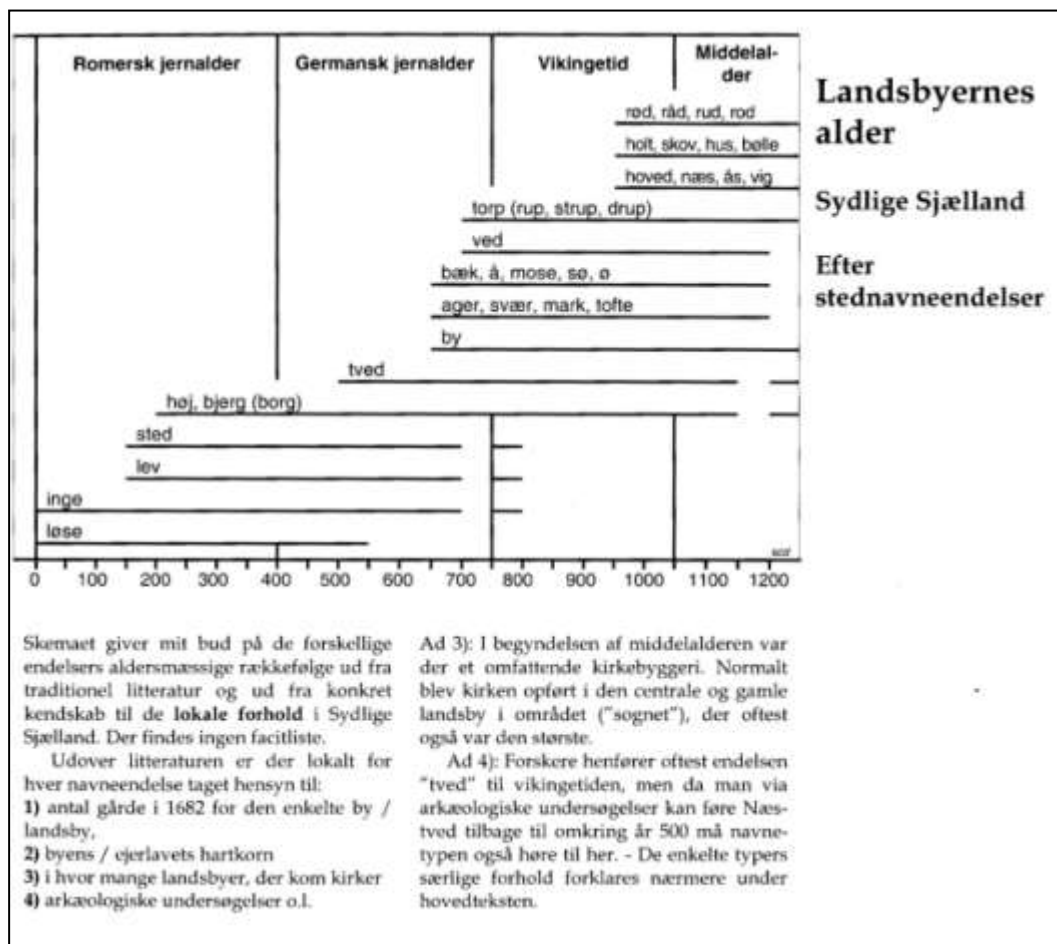
Svend C. Dahl

350 bebyggelsesnavne fra Næstved, Faxe og Vordingborg kommuner
deres betydning, alder samt størrelse i nutiden og i 1600-tallet
forsynet med en lang række udbredelseskort,
udsnit fra 1770-kort, nye fotos af forf.
og stregtegninger af Mikael Nielsen.
Udgivet af forf. 2012, 96 s.

Indhold

Forord	s. 6
Stednavne og bebyggelsehistorie	s. 7
Oversigtskort uden navne	s. 8
Sydlige Sjælland	s. 9
Udvælgelse af de 350 landsbyer	s. 10
Landsbyernes alder	s. 12
Udflytning	s. 15
Vandrelandsbyer	s. 17
Kirker, tæthed og alder	s. 19
Nedlagte kirker	s. 21
Hovedgårde, herremænd og bønder	s. 22
Forkortelser	s. 25
Oversigtskort: samtlige navne	s. 26
Stednavne efter navneendelser	s. 27
Løse	s. 27
Inge	s. 29
Kort adelbyerne: løse, inge, lev, sted	s. 32
Lev	s. 33
Sted	s. 35
Høj, bjerg (borg)	s. 36
Tved	s. 38
Kort: bjerg, høj, tved, by, ager, svær, mark, tofte	s. 40
By	s. 41
Ager, svær, mark, tofte	s. 44
Bæk, å, mose, sø, ø	s. 46
Kort: bæk, å, mose, sø, ø, ved, diverse	s. 48
Ved	s. 51
Diverse-gruppen	s. 53
Torp (rup, trup, drup)	s. 57
Kort: alle torper	s. 58
Hoved, klint, næs, ås, holm, vig	s. 69
Holt, skov, lund, huse, gårde, bølle	s. 71
Kort: yngste typer	s. 72
Rød, rud, rod, råd	s. 75
Bilag	s. 77
Alle byer med mindst 200 indbyggere	s. 77
Byer ordnet efter antal gårde 1682	s. 78
Byer ordnet efter tønder hartkorn 1682	s. 82
Skemaoversigt, statistik over de enkelte typer	s. 86
Åstrups sene død	s. 87
Om nedlagte kirker i Leestrup og Smidstrup	s. 88
Anvendt litteratur	s. 90
Stedregister	s. 93

Turebyholm, der opslugte de 16 gårde i landsbyen Tureby (2011).

Måske er det sådanne grænsepæle, som Stavreby lå ved?

Sandby, Kirkeby, N (1268 Sandby). Sand + by; dvs. "Byen ved det sandede sted" (sandbakke). Jorden var dog ikke mere sandet end at en hvd. og en stor by kunne trives her (22 / 162,1).

Skelby, Kirkeby, N (1292 Schielbye). Skel + by; dvs. "Byen ved skellet." Suslen udgjorde både en transportvej og en barriere tidligere, som det bl.a. fremgår af, at der ligger en anden kirke (Gunderslev) lige på den anden side af åen (7 / 66,4).

Stavreby, Jungshoved, V (1570 Stafuerbye). Staver, pæle + by; dvs. "Byen ved grænsepælene?" Stavreby ligger tæt på noret ved Jungshoved, hvor der har været en pælespærring. Måske er der en sammenhæng? (24 / 82,8).

Stensby, Stensby, tidl. Kalvehave, V (1231 Stensby). Tolkning ligetil: Sten (mn) + by; dvs. "Stens by" (28 / 79,5). Kirken blev

opført i 1891 som kapel/distriktskirke, men blev i 1979 ophøjet til sognekirke.
Stuby, Kastrup, V (1231 Stocby). Stok: stok, bjælke el. gangbræt, planke over vandløb + by; dvs. "Byen ved stokkene (skov?)" el. "Byen ved træbroen" (12 / 34,6). Se også Remkolde.

Tjæreby, Terslev, F (1382 Tjæreby). Tjære, beg, harpiks + by; dvs. "Byen, hvor der produceres tjære?" Små gårde, måske pga. bijobs (14 / 36,8).

Tureby, Kirkeby, F (1336 Turebye). Thuri (mn) + by; dvs. "Thuris landsby/ bebyggelse." Landsbyens 16 alm. gårde blev lagt ind under hvd. Turebyholm i 1631 og 1669, derfor ikke angivet i 1682.

Tågeby, Mern, V (1376 Togeby). Toki (mn) + by; dvs. "Tokis by." En af de helt små landsbyer (4 / 13,0).

Udby, Kirkeby, V (ca. 1177 Vby). Ubbi (mn) + by; dvs. "Ubbis by." Ved Skovgårde uden for Udby er der udgravet meget rige begravelser efter en krigerslæggt fra 200-tallet (20 / 99,1).

Vråby, Kirkeby, St (1370 Vrabby). FL Vrå: krog, hjørne + by; dvs. "Den afsidesliggende by?" Vrå er også brugt om ringe huse / hytter. Byen var ikke stor, men dog ikke fattigere end der blev lagt en kirke i den i 1200-tallet (8 / 67,9).

Brøderup, Snesere, N (1320 Brytherup). Bryde (godsforvalter) + torp; dvs. "Godsforvalterens udflytterbebyggelse." Der er mange gårde, men de er små (16 / 59,1). Se også Tappernøje.

Druestrup, Sdr. Dalby, F (1423 Drusdorp). Drusi (mn) el. drosse (dyngge) + torp; dvs. nok "Drusis udflytterbebyggelse" (5 / 44,6).

Engelstrup, Everdrup, N (1379 Engellstrup). Ingiald (mn) + torp; dvs. "Ingialds udflytterbebyggelse" (10 / 39,7).

Eskilstrup, Kongsted, F (1450 Eskellstrøp). Eskil (mn) + torp; dvs. "Eskils udflytterbebyggelse" (13 / 60,2).

Everdrup, Kirkeby, N (1321 Æwerthorp). Æfrith (mn) + torp; "Æfriths udflytterbebyggelse." Der er luttet småbyer i sognet; kun Bøgesø er større, men den havde selv en kirke tidligere (10 / 46,0).

Frønderup, Sdr. Dalby, F (1423 Frøndorp). Frændi (mn) + torp; dvs. "Frændis udflytterbebyggelse" (7 / 44,7).

Fårup, Hammer, N (1482 Fjaerup). FL betyder får eller vejspor; dvs. "Udflytterbebyggelsen, hvor man holder mange får?" (6 / 48,3).

Gerdrup, Rislev, N (1228 Girethorp). Fi er Geri (mn) eller måske kile/vinkel; dvs. "Geri's udflytterbebyggelse" (4 / 26,3).

Grimstrup, Næstved Skt. Peder (1164 Grimstorp). Grim (mn) + torp; dvs. "Grim's udflytterbebyggelse." Nu en af Næstveds forstæder (4 / 36,0).

Grunderup, Kongsted, F (ca. 1400 Grubendorp). FL af ukendt oprindelse + torp; dvs. "XXX udflytterbebyggelse!" Ganske lille torp (3 / 15,4).

Guderup, Herlufsholm, N (1370 Gwdorp). Guthi (mn) + torp; dvs. "Guthis udflytterbebyggelse" Ganske lille by (3 / 23,1).

Gumperup / Klinteby, Karrebæk, N (1293 Gompertorp). Gumpi + torp; dvs. "Gumpis udflytterbebyggelse." I 1926 fik indbyggerne lov til at skifte navn til *Klinteby* efter den høje klint ved byen. Det medførte ikke så mange dårlige vittigheder (10 / 72,4). - I øvrigt ligger der en del huse i *Klinteby Frihed* på gårdmændenes tidligere fælles skov og græsningsareal.

Gødstrup, Toksværd, N (1198 Gøtstorp). FL Gøt (mn) + torp; "Gøts udflytterbebyggelse" (12 / 57,5).

Hastrup, Beldringe, V (1470 Hatzstorp). Has (gænde, skel) + torp; dvs. "Udflytterbebyggelsen ved det indhegnede område." Det er mere logisk end "Den indhegnede udflytterbebyggelse," som andre foreslår. En torp er vel ikke mere indhegnet end andre landsbyer (11 / 63,0).

Hastrup (Ty Hastrup), Terslev, F (1400 Hastorp). Has + torp; dvs. "Udflytterbebyggelsen ved det indhegnede område," nok især en sommergræsgang? "Ty" er først kommet til i 1900-tallet og betyder sandsynligvis "tue." En bette torp med minigårde (4 / 9,0).

Hemmestrup, Everdrup, N (1355 Hemmingstorp). Heming (mn) + torp; dvs. "Hemings udflytterbebyggelse" (7 / 28,3).

Hunstrup, Hammer, N (1525 Hunstrup). FL Hun (mn) + torp; dvs. "Huns udflytterbebyggelse." Selv om der kun er to gårde i øjerlavet er de store (2 / 17,3).

Så sent som i 1926 skiftede Gumperup navn til Klinteby. Indbyggerne blev drillet for meget med en vis legemsdel.

Skemaoversigt, statistik for de enkelte typer

Skemaet nedenunder er en lille oversigt over de hyppigste stednavnetyper.

- Ad **hartkornsgennemsnit** og **antal gårde** se bilag ovf.
- Ved udregninger af **kirke%** for første del af middelalderen er dobbeltnavne (spec. i samme sogn) fjernet, så fx Herlufmagle og Herlufville kun regnes som én lb. - idet disse "delinger" vist næsten alle er sket efter kirkernes opførelse. De er derfor uinteressante i denne sammenhæng. Det gælder ligeledes meget sene byer, især stationsbyerne. - Modsat fratrækkes 5 meget sent opførte kirker: Roholte 1441, Vemmetofte 1735, Hylleholt 1878 samt Stensby og Svina, der først blev sognekirker i 1979 og 2010. - 1300-tals kirker kunne også med rimelighed fratrækkes, men her er det straks mere usikkert, om der evt. har været ikke lokaliserede forgængere, evt. af træ. - De 6 nedlagte kirker (Arlose, Ladby, Vridsløse, Bøgesø, Risby og Smidstrup) har alle rod i middelalderen og regnes med.
- Ad **alderen**: se afsnittet om landsbyernes alder i indledningen.
- Landsbyer med samme endelse er ej udregnet separat, hvis der er under 5 (for usikkert). Fem er heller ikke meget, men der kan fremkomme interessante tendenser. Når der under antal eksempelvis står "høj 5+1," dækker "1" over Ll. Torøje, der kun er fra 1700-tallet - ved "bæk 6+1," er "1" Karrebæksminde, som blot er opkaldt efter Karrebæk, og med "ved" 10+1 er "1" Stensved, der er en ny stationsby (men gammel som marknavn).

Landsbyendelser på Sydlige Sjælland med mindst 5 navne

Gennemsnit	antal	Gd.	Htk.	Htk./gd.	Kirke%	Alder
løse	13	12	87	6,8	42	0-550
inge	20	11	72	6,4	41	0-700
lev	21	18	105	6,2	68	150-700
høj	5 + 1	16	88	5,7	40	200-1000
bjerg	8 + 1	8	52	6,3	25	300-1150
tved	6 + 2	11	78	6,9	33	500-1150
by	28	15	84	5,6	50	650-1250
ager, svær, mark	6	15	100	6,7	67	650-1100
tofte	5	10	54	5,2	0	700-1200
se-o	7 + 1	16	89	5,5	57	650-1000
bæk	6 + 1	11	55	5,0	33	700-1200
ved	10 + 1	11	61	5,6	40	700-1200
torp	126	9	48	5,5	9	700-1250
hoved, klint, næs	8+1	7	28	3,9	0	950-1250
red, råd, rud, rod,	9	6	30	5,2	0	950-1250

Gennemsnit: 11 gd. pr. lb.
62,2 td. htk. pr. ejerlav
5,7 td. htk. pr. gd.

350 stednavne fra det Sydlige Sjælland
Næstved, Faxø og Vordingborg kommuner
Hvad betyder min by eller landsbys navn?
Hvor gammel er den? Hvornår er den nævnt første gang?
Hvordan var byernes rangorden og størrelse i 1682 og i dag?

ISBN 87-87-999214-0-1